

Катарина С. Лазих¹

Универзитет у Крагујевцу

Филолошко-уметнички факултет²

Департман за англистику

<https://orcid.org/0009-0002-5510-4547>

ОПРАВДАНОСТ ОЦЕУБИСТВА У РОМАНУ *БРАЋА КАРАМАЗОВИ* ФЈОДОРА МИХАИЛОВИЧА ДОСТОЈЕВСКОГ³

У раду ћемо се превасходно бавити питањем оправданости оцеубиства са етичког становишта у роману *Браћа Карамазови* Фјодора Михаиловича Достојевског. Компаратистичким приступом у раду на примеру конкретног романа Достојевског настојаће се такође да се утврди веза између књижевности и етике те књижевности и теологије. Применом различитих етичких теорија као што су теорија етике врлине, утилитаризма, теорије двоструког учинка, директне интуиције, као и деонтолошке етичке теорије, настојаће се да се у раду одговори на дато питање.

Кључне речи: етика, оцеубиство, *Браћа Карамазови*, праведност, убиство, морал

1. Увод

Патрицид, односно оцеубиство, кулминациона је тачка романа *Браћа Карамазови* Фјодора Михаиловича Достојевског. Старац, Фјодор Павлович Карамазов, бива мучки убијен а потом и опљачкан, док је за убиство оптужен његов најстарији син, Дмитриј Фјодорович Карамазов. Прави починилац овог злочина и уједно непризнати син старог Карамазова, лакеј Смердјак, рачунајући на Дмитријеву плаховиту нарав као и на чињеницу да се у више наврата јавно зарекао да ће оца убити, убија старца и притом однесе три хиљаде рубаља које је старац чувао како би домаћио Аграфену Александровну Светлову (Грушењу) која је била један од главних узрока сукоба старог Карамазова и Дмитрија. Након убиства Дмитрије постаје главни осумњичени за убиство чему додатно доприноси и Смердјаковљево самоубиство.

У роману се о оцеубиству говори са становишта следеће премисе: да ли баш сваки онај који „роди“ заслужује да се оцем и назове или се, пак, епитет оца мора завредити, те се сходно томе и почињени чин оцеубиства треба третирати.

¹ katarina.lazic@filum.kg.ac.rs

² Рад је настао у оквиру пројекта „Књижевно-лингвистичко-културолошка хумано(по)етика: *гобар – лош, зао*.“

³ Одређене сегменте рада, што се превасходно односи на примену етичких теорија, ауторка је, због сродности тема, користила у раду „Сеницид у роману *Браћа Карамазови* Фјодора Михаиловича Достојевског“, насталог за потребе XVIII међународног научног скупа „Српски језик, књижевност, уметност“ одржаног 28. октобра 2023. године на Филолошко-уметничком факултету Универзитета у Крагујевцу.

2. Оцеубиство у роману *Браћа Карамазови*

Бабић према Бошковић и Николић наводи „да се етика, као теорија морала, бави моралним вредностима које су универзалне и једнако важе за све људе, али и ванморалним када постоји могућност да оне добију морални значај“ (BOŠKOVIĆ, NIKOLIĆ 2024: 299). Јован Бабић у свом раду *Етика и морал* етику дефинише на следећи начин:

„Етика (од грчког *ethos* – обичај, *ethikos* – моралан, који се односи на морал; лат. *philosophia morali*, *philosophia practica*) је филозофска дисциплина која за свој предмет истраживања има *морал*, моралне вредности, моралне појаве и категорије моралности. Такође се одређује и као теорија о доброме и о томе шта нам ваља односно шта треба да чинимо и како треба да поступамо. Као филозофска дисциплина етика се може одредити као теорија морала, те стога треба разликовати термине ‘етика’ и ‘морал’ и његове придевске и глаголске изведенице. Строго говорећи етика је теорија о моралу, док је морал вредносни критеријум који се примењује *на* радње и праксе“ (BABIĆ 2008: 35).

Бабић даље наводи „да моралне вредности карактерише универзалност и нормативна нужност да се одређени поступци, они који нису у складу са критеријем морала као специфичним вредносним критеријем, *нужно осуде* као неисправни потпуно независно од њиховог стварног односа према било чијим интересима“ (BABIĆ 2008: 37). За потребе нашег рада важно је говорити о односу књижевности и етике. Адамсон et al. у свом раду истичу везу између „друштвене и етичке димензије књижевности. Књижевност истовремено представља вид друштвене акције, односно вид друштвено усмерене акције, и акције која поседује етичку димензију⁴“ (ADAMSON et al. 1998: 211). Мемич наводи „да се књижевност одувек, директно или индиректно, бави најкомплекснијим и најконтроверзнијим етичким питањима“ (MEMIĆ 2012: 47). Штавише, како Мемич даље наводи „и пре него што је етика утемељена као научно-филозофска дисциплина, књижевност је увелико постојала и бавила се етичким питањима“ (MEMIĆ 2012: 47). Књижевност се одликује специфичном јединственошћу када говоримо о њеном приступу егзистенцијалним питањима човечанства, превасходно етичким. Како Мемич наводи, „књижевност привлачи управо својом ненаметљивошћу, она не теоретише, не убеђује, не доказује, већ напротив покушава дати шансу аргументима и противаргументима, о чему сведочи сам роман Достојевског (*Браћа Карамазови*), у оквиру којег се пред читаоца/читатељку никад не сервирају готова решења, већ се настоји истакнути значај самог питања“ (MEMIĆ 2012: 110). За разлику од религије, филозофије и науке које су у извесном смислу склоне искључивости, „књижевност одбацује сваки облик исте, о чему сведочи и роман *Браћа Карамазови*, који готово увек обухвата и религију, и филозофију, и науку, и стварни живот, при чему подједнако мисли и на метафизику и на ‘физику’, трудећи се да сагледа и разуме живот првенствено

4 Сви преводи у раду са енглеског на српски дело су ауторке рада. Енг. “(I will close this section with some points about) the relation between the social and the ethical dimension of literature. Literature constitutes at one and the same time a form of social action, namely, socially directed action, and an activity with an ethical dimension” (ADAMSON et al. 1998: 211).

из угла стварног човека“ (MEMIĆ 2012: 111). Етика се, према Мемић, изједначава са визијом, идејом, те је као таква тешко у потпуности остварива у стварности (v. MEMIĆ 2012: 114). Важност књижевности огледа се у „показивању несразмере између стварног живота и идеје, односно надмоћи стварног живота над идејама“, за разлику од филозофије и религије које „унапред смишљене идеје покушавају применити и доказати у стварном животу“ (MEMIĆ 2012: 114).

Расправа о оправданости оцеубиства достиже своју кулминациону тачку на суђењу Дмитрију Карамазову, где супротстављена гледишта износе Дмитријев адвокат Фетјуквич и тужилац Иполит Кирилович. Фетјуквич приликом своје одбране заступа становиште да отац није онај који дете створи, који му једноставно подари живот (будући да је телесни чин који је продуковао дете могао проистећи из пијанства, разврата или је једноставно могао бити силовање као у случају зачећа Смердјакова), већ је отац онај који дете створи и обавља своју дужност спрам њега. Посматрано из дате перспективе, у односу према Дмитрију се као очинска фигура више поставља слуга Григорије који је, жалећи дете препуштено само себи, бринуо о Дмитрију (а због чега је Дмитрије највише жалио мислећи како га је ударцем месинганог тучка убио и био готов да због гриже савести изврши самоубиство), или пак стари доктор Херценштубе, Немац, чију је поклоњену „фунту лешника“ у детињству Дмитрије памтио читавог живота. Самим тим, Григорије се у роману поставља као неко ко не мора бити телесни родитељ, али ипак својим старањем о детету напуштеном од стране биолошког заслужује епитет оца, онако како га Фетјуквич види. Фетјуквич се исто тако позива на религијски аспект читавог питања, односно да се родитељ треба (и мора) поштовати и волети ма какав он био: „Поштуј оца свога (и матер своју) да ти добро буде и да дуго поживиш на земљи.“ Међутим, он наводи да би човек који би био у стању волети таквог оца као што је стари Карамазов био вероватно нека христолика фигура те да се од обичног, смртног човека какав је оптужени Дмитриј Карамазов, тако шта не може очекивати⁵:

„То је значење, тако рећи, мистично, које ја својим умом не разумем, него га могу примити само вером, или, тачније речено *на веру* као и много друго што не разумем, али што ми религија заповеда да верујем. У таквом случају, нека то остане изван области стварног живота, који не само да има права него и сам налаже велике обавезе – у тој области, ако хоћете да будемо хумани и, најзад, хришћани, ми морамо и обавезни смо остварити само таква убеђења која разум и искуство одобравају, која су прошла кроз ватру, анализе, једном речју, морамо делати разумно а не безумно – као у сну и у бунилу – да не бисмо нанели штету човеку, да не намучимо и не упропастимо човека. Тек тада ће бити право хришћанско дело, не само мистично него и разумно, истински човекољубиво дело“ (DOSTOJEVSKI 1967: 519).

Реид и Ендру (Reid and Andrew) у свом раду наводи „да се читав роман (*Браћа Карамазови*) може читати у контексту неуспеха очева као што је Фјодор Карамазов. Шире посматрано, очеви су ти који сnose одговорност за пропаст по-

5 Одломак преузет из BOŠKOVIĆ, Dragan, NIKOLIĆ, Časlav (ur.). *Starost knjiga II*. SRPSKI JEZIK, KNJIŽEVNOST, UMETNOST Zbornik radova sa XVIII međunarodnog naučnog skupa održanog na Filološko-umetničkom fakultetu u Kragujevcu (27-28. oktobar 2023), str. 297-306.

родице, а од којих је Фјодор *јрви међу једнакима*⁶ (REID, ENDRU 2012: 192-193). Како Реид и Ендрју даље наводе „деца која пате налазе се у средишту романа, и готово сва деца пате од оца, или због њега“⁷ (REID, ENDRU 2012: 193). Бошковић и Николић наводе да „Фетјуквич у току своје одбране штавише изјављује да се убиство таквог оца као што је стари Карамазов и не може назвати оцеубиством, односно ‘да се такво убиство само из предрасуде може сматрати за оцеубиство’“ (BOŠKOVIĆ, NIKOLIĆ 2024: 301), чиме Фетјуквич на извештан начин „манипулише“ чином оцеубиства као таквим. Према теорији директне интуиције како Бабић у свом раду наводи, „општа прихваћеност производи *јодразумевање* да је нешто исправно, и понекад је веома тешко доказати да та чињеница није моралне природе и да нема морално покриће“ (BABIĆ 2008: 43), те „ако се убиство оца какав је Фјодор Павлович Карамазов може назвати оцеубиством ‘из предрасуде’ зато што убиство као такво подлеже кривичном (и моралном) суду, то се и ово оцеубиство само по ‘сили инерције’ друштва и друштвеног консензуса да се оцеубиство осуди, и може сматрати оцеубиством“ (BOŠKOVIĆ, NIKOLIĆ 2024: 301).

Како Бошковић и Николић даље наводе „Фетјуквич се у својој одбрани позива на утицај средине, на чињеницу да је оптужени Дмитриј Карамазов од детињства био занемариван (као, уосталом, и сва деца старог Карамазова), указујући притом на нељудско поступање Фјодора Павловича Карамазова према синовима“ (BOŠKOVIĆ, NIKOLIĆ 2024: 301):

„Али ко је крив што је он (Дмитриј) са својим добрим наклоностима, са благородним осетљивим срцем, добио тако ружно васпитање? Је ли га ко учио добру, је ли просвећен у наукама, је ли га ко макар и најмање волео у детињству? Мој клијент је растао под покровитељством бојим, то јест као дивља звер. (...) Кад је страшни оптуженик читаве двадесет три године толико благородан остао за једну фунту лешника што их је добио од јединог човека који га је као дете помазио у родитељској кући – онда, с друге стране, такав човек се није могао не сећати за све те двадесет три године, како је код оца трчао бос ‘међу слугама, без ципелица, и у панталоницама само са једним дугменцетом’, по речима човекољубивога Херценштубеа. О, господо поротници, нашто да изближе разматрамо ту ‘несрећу’, да понављамо оно што већ сви знају! На шта је наишао мој клијент, дошавши овамо оцу? И зашто, зашто представљати мога клијента као човека без осећања, као себичњака, као чудовиште?“ (DOSTOJEVSKI 1967: 516)

Бељански према Бошковић и Николић наводи „да Достојевски негодује због ‘науке о средини којом се тежиште са појединачне воље преноси на услове живота’“ (BOŠKOVIĆ, NIKOLIĆ 2024: 302) те тиме оправдава злочин:

„Чинећи човека одговорним, хришћанство му тим самим признаје слободу. Чинећи човека зависним од сваке грешке у друштвеном уређењу, наука о средини до-

6 Енг. “Certainly, the whole novel may be read as being about the failure of the fathers such as Fedor Karamazov. More broadly, it is fathers who bear the greatest responsibility for failed families, with Fedor as the *primus inter pares*” (REID, ANDREW 2012: 192-193).

7 Енг. “Suffering children are at the centre of the novel, and nearly all suffer at the hands of, or because of the father” (REID, ANDREW 2012: 193).

води човека до крајње безличности, до потпуног ослобођења од сваког моралног дуга, од сваке независности, доводи га до ружног ропства..." (BELJANSKI 1999: 20)

Самим тим, „акценат се ставља на слободу појединца да дела према властитом нахођењу и да сходно томе сноси консеквенце“ (BOŠKOVIĆ, NIKOLIĆ 2024: 302).

Као супротност Фетјуковичевом мишљењу иступа Иполит Кирилович, ту-жилац:

„Објављује нам се да је наша говорница говорница истине и здравих појмова; кад тамо, са те говорнице ‘здравих појмова’ са клетвом се разлеже аксиом да је само предрасуда називати убиство оца оцеубиством! Али ако је оцеубиство предрасуда, и ако ће свако дете испитивати свога оца: ‘Оче, зашто ја тебе треба да волим?’ – шта ће бити од нас, шта од основа друштвених, куд ће се дети породица? Оцеубиство, видите ли, то вам је само ‘жупел’ московске трговкиње. Најдрагоценији, најсветији завети у сврси и будућности рускога суда приказују се изврнуто и лакомислено, да се само постигне циљ, да се дође до оправдања онога што се не може оправдати. О, смрвите га милосрђем! Узвикује бранилац – а злочинцу само то и треба, и већ сутра ће се видети како ће бити смрвљен! Да није бранилац и сувише скроман кад тражи само ослобођење оптуженог? Што да не захтева да се установи стипендија оцеубице, да се овековечи спомен на његов подвиг код потомства и младог нараштаја“ (DOSTOJEVSKI 1967: 524).

Како Бошковић и Николић наводе, „са становишта Иполита Кириловича, оцеубиство се наводи као чин који носи посебну моралну тежину, већу од обичног убиства, те самим тим оно не може бити ничим оправдано, па чак ни моралном изопаченошћу старог Карамазова“ (BOŠKOVIĆ, NIKOLIĆ 2024: 302). Истовремено, Иполит у свом говору Русију пореди са „тројком која помамно јури“ (DOSTOJEVSKI 1967: 483) и „којој се просвећена Европа уклања с пута због те лудости“ (BOŠKOVIĆ, NIKOLIĆ 2024: 302), те да не требало „појачавати њихову (европских народа) све већу мржњу својом пресудом, која оправдава и прашта онда кад син оца убија!“ (DOSTOJEVSKI 1967: 492-493) Погубност пресуде у корист оцеубице на руско друштво може се интерпретирати у контексту теорије дво-струког учинка. Дата теорија истражује „питање одговорности за *нейредвиђене* али *ипредвидиве* последице наших поступака“ (BABIĆ 2008: 44). „Шта би се десило са Русијом (и можда читавим светом) ако бисмо ми, као пред овим чином оцеубиства, ‘закмурили’ и према оцеубици показали милост?“ питање је које Иполит Кирилович поставља. Диркем према Бељанском наводи „да је злочин каткад антиципација будућег морала, јер ‘слобода мишљења, коју ми сада уживамо, не би никада могла да се прогласи, да правила која су је забрањивала нису била кршена пре него што су свечано укинута“ (BELJANSKI 1999: 97). Како Бошковић и Николић наводе „оцеубиство би у Русији сходно томе могло постати масовна појава, а није искључено да би се и неке друге, мање просвећене земље, могле ‘угледати’ на Русију и њен правни систем“ (BOŠKOVIĆ, NIKOLIĆ 2024: 303).

Упркос неморалу Фјодора Павловича Карамазова са етичког становишта убиство таквог оца се ипак не би могло оправдати:

„Разлози који руководе моралним разлозима засновани су на нормативној нужности да се одређени поступци, они који нису у складу са критеријем морала као специфичним вредносним критеријем, *нужно осуде* као неисправни потпуно независно од њиховог односа према било чијим интересима, било да су то интереси делатника самог или неки други интереси, укључујући и друштвене интересе“ (BABIĆ 2008: 37).

Како Бошковић и Николић наводе, „негативна морална вредност оцеубиства независна је од позитивне вредности која би уследила уклањањем једног таквог морално наказног члана друштва. Морални суд сам по себи имплицира нужност осуде таквог чина те стога не може зависити од појединачних или друштвених интереса или, пак, преференција“ (BOŠKOVIĆ, NIKOLIĆ 2024: 303).

Бошковић и Николић истичу и тзв. „филозофску полифонију“ заступљену код Достојевског, у контексту које би се могло дискутовати о оправданости убиства старог Карамазова (v. BOŠKOVIĆ, NIKOLIĆ 2024: 303). Епископ др Максим Васиљевић наводи да „позната мисао о филозофској полифонији Достојевског проистиче из његове вере у стварну равноправност свих људи пред Богом. За њега је ‘и последњи човек – такође човек’⁸“ (ALEKSIĆ 2023: 67).

Према Бошковић и Николић „моралност као ‘саглашавање са унутрашњим уверењима’, на основу којих би убиство старог Карамазова било морално исправно), оповргава и сам Достојевски“ (BOŠKOVIĆ, NIKOLIĆ 2024: 303):

„Увек треба себи поставити питање: јесу ли тачна моја уверења? Постоји само једна провера – Христос. Онога који спаљује јеретике не могу да прогласим моралним човеком, јер не признајем вашу тезу да је моралност саглашавање са унутрашњим уверењима. То је само часност (руски језик је богат), али није моралност. Ја имам морални образац и идеал – Христа. Упитам се: да ли би он спалио јеретике? Не би. Према томе, спаљивање јеретика је неморалан поступак“ (BAHTIN 1963: 93).

Како Бошковић и Николић наводе „имајући Христа као ‘морални образац и идеал’, Достојевски (а консеквентно и читалац) може поставити питање: да ли би Христос убио или пожелео да убије оца? Не би. Самим тим, оцеубиство је неморалан, етички неоправдан чин“ (BOŠKOVIĆ, NIKOLIĆ 2024: 303).

Етика врлине, према Бошковић и Николић, такође не оправдава убиство старог Карамазова (v. BOŠKOVIĆ, NIKOLIĆ 2024: 303). Бабић етику врлине дефинише као „теорију у којој се наглашава друштвена регулација и контрола над људским понашањем и успоставља критеријум за оцену друштвеног успеха. (...) Насупрот ‘врлини’ имамо ‘порок’“ (BABIĆ 2008: 43). Бабић такође наводи да:

„Етика врлине људске поступке вреднује према *изврсности* или *одличности*, што је вредносни критеријум који се конституише у складу са оним што се у неком

8 VASILJEVIĆ, Maksim. *Između nadrealizma onostranog i hiperrealnosti ovostranog*. U: Aleksić, Sladjana (ur.). *F. M. Dostojevski kao stvaralac: izabrani ogledi*. Nikšić: Institut za srpsku kulturu, 2023, str. 65-72.

друштву узима као ‘врлина’, као *йримеpено* или *йожельно* у различитим типичним животним ситуацијама и за различите друштвене улоге које свако од нас има у животу“ (BABIĆ 2008: 43).

Како Бошковић и Николић наводе „убиством које почине, Дмитриј (као пред законом оптужени убица и неко ко је желео и могао да убиство изврши) и Смердјаков (као прави починилац убиства), двоструко одступају од онога што је пожељно за њихове друштвене улоге као припадника једне државе (Русије) и синова једног оца“ (BOŠKOVIĆ, NIKOLIĆ 2024: 304). Према Бошковић и Николић, „ни у једној држави законом није допуштено убити друго људско биће, а наведена чињеница додатно је отежана тиме што је реч о оцеубиству, чину који носи посебну моралну тежину“ (BOŠKOVIĆ, NIKOLIĆ 2024: 304).

Када говоримо о утилитаризму, Мил уводи дистинкцију између утилитаризма поступака (што је касније представљено као систематско поступање на одређени начин), те утилитаризма правила (v. MIL 2009: 15). Како Мил наводи, „утилитаризам поступака и утилитаризам правила могу имати различит резултат у вредновању истог поступка“ (MIL 2009: 15). Стога, „конкретан чин оцеубиства у роману могао би бити оправдан будући да су његове последице добре или бар претендују да буду такве (друштво је ослобођено једног морално девијантног члана). Међутим, систематско поступање на такав начин довело би до онога о чему је Иполит Кирилович у свом иступању говорио, свеопштем колапсу правних и друштвених институција“ (BOŠKOVIĆ, NIKOLIĆ 2024: 304).

Оправданост оцеубиства оповргава и деонтолошка етичка теорија (етика дужности) Имануела Канта. Кант наводи „да је основна дужност сваког човека да поштује морални закон, тзв. *кайеѳорички империатив* који гласи *Посиууај иако да максима твоје воље може йосиати оишии закон*“ (KANT 2017: 11). Кант према Бошковић и Николић стога предлаже „да се сваки поступак подвргне ‘тесту универзализације’ како би се утврдило да ли је поступак могуће универзализовати и тиме утврдити да ли је моралан. У случају да поступак није могуће универзализовати ни логичком ни практичком универзализацијом, поступак није морално исправан“ (BOŠKOVIĆ, NIKOLIĆ 2024: 304). Према Канту логичком универзализацијом утврђујемо да ли је универзализација максиме уопште могућа док се практичком утврђује да ли је могуће универзално штети неку максиму (v. KANT 2017: 12-13). Сходно томе, како Бошковић и Николић наводе:

„Оцеубиство пролази тест логичке универзализације (будући да је изводљиво и да се когнитивно може појмити). Међутим, није могуће ‘унапред штети’ тако нешто, из следећих разлога: најпре, не можемо бити сигурни да ми, као родитељи, нећемо доживети сличну судбину, док истовремено не можемо то ‘штети’ за друге људе а да притом не нарушимо њихову аутономију“ (BOŠKOVIĆ, NIKOLIĆ 2024: 304).

Истовремено, Кант према Бабићу истиче концепт „добре воље“ која је „услов моралне вредности било ког поступка и која је морално добра независно од било каквог одређеног циља који је одређен максимумом поступка“ (BABIĆ 2008: 46). Како Бошковић и Николић наводе „добра воља и оцеубиство анулирају једно

друго: особа која се одлучи на такав чин не поступа вођена добром вољом те је врло (морално) дискутабилно колико друштво може 'уживати' бенефите таквог чина а да притом нема више штете него користи, што је Иполит Кирилович у свом излагању показао“ (BOŠKOVIĆ, NIKOLIĆ 2024: 304).

3. Закључак

У раду смо се превасходно бавили питањем оправданости оцеубиства у роману *Браћа Карамазови* Фјодора Михайловича Достоевског. Упркос чињеници да је отац (приказан кроз лик старог Фјодора Павловича Карамазова) морално испачена фигура, неко ко никако не заслужује да се оцем назове, оцеубиство се у раду показује као неоправдан чин, како са становишта етике тако и религије: штавише, сама помисао и могућност да се оцеубиство почини представљају морални преступ за који би појединац морао сносити последице.

Расправа о оправданости оцеубиства у роману достиже своју кулминациону тачку на суђењу Дмитрију Карамазову где супротна гледишта заступају Иполит Кирилович, тужилац, и Дмитријев адвокат Фетјукович. Док Фетјукович заступа мишљење да се убиство таквог оца какав је стари Карамазов „само из предрасуде“ може назвати оцеубиством (односно само по инерцији правосудног система), Кирилович ипак сматра да би опроштај таквог чина био директна претња по (руске) друштвене и правне институције, те не искључује могућност омасовљења ове појаве коју би осудиле све европске земље које ионако неповољно гледају на све што се у Русији већ дешава.

Готово све етичке теорије примењене у раду сложне су у једном: убиство (а самим тим и оцеубиство) није и не може бити морално исправан чин, упркос његовој логичкој валидности (као што је то случај у роману *Браћа Карамазови*) као и његовим потенцијалним бенефитима за појединца и/или друштво (при чему се друштво ослобађа једног неморалног члана). Као што је у раду предочено, морал као вредносна категорија „бави се вредностима које су универзалне и важе за свакога“ и заснива се на чињеници да неки поступци као што је оцеубиство нужно подлежу осуди, друштвеној и правној, те се могућност „помиловања“ у том случају сама по себи укида.

Цитирана литература

- ADAMSON et al. 1998: ADAMSON, Jane et al. *Renegotiating ethics in literature, philosophy, and theory*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
- ALEKSIĆ, Sladjana (ur.). *F. M. Dostojevski kao stvaralac: izabrani ogledi*. Nikšić: Institut za srpsku kulturu, 2023, str. 65-72.
- BABIĆ, Jovan. „Etika i moral“. *THEORIA: časopis Filozofskog društva Srbije*, BIBLID 0351 – 2274; (2008): 51: str. 35-48.
- BAHTIN, Mihail. *Problemi poetike Dostojevskog*. <<https://pdfcoffee.com/mihail-bahtin-problemi-poetike-dostojevskog-pdf-free.html>> 14. 10. 2024.
- BELJANSKI, Slobodan. *Poetika prava; Politika filozofije*. Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 1999.
- BOŠKOVIĆ, Dragan, NIKOLIĆ Časlav (ur.). *Starost knjiga II*. SRPSKI JEZIK, KNJIŽEVNOST, UMETNOST Zbornik radova sa XVIII međunarodnog naučnog skupa, Kragujevac:

Filološko-umetnički fakultet, 2024, str. 297-306.

DOSTOJEVSKI, Fjodor M. *Braća Karamazovi*. Beograd: Izdavačko preduzeće „Rad“, 1967.

KANT 2017: KANT, Immanuel. Groundwork for the Metaphysic of Morals. *Jonathan Bennett*, 2017. <<https://www.earlymoderntexts.com/assets/pdfs/kant1785.pdf>> 12. 10. 2024.

MEMIĆ, Merima. *Književnost i etika: Braća Karamazovi*. Završni diplomski rad, Univerzitet u Sarajevu: Filozofski fakultet u Sarajevu, 2012.

MIL 2009: MILL, John S. Utilitarianism. *The Floating Press*, 2009. <<https://www.utilitarianism.com/jsmill-utilitarianism.pdf>> 13. 10. 2024.

REID, Robert, ANDREW, Joe (ed.). *Aspects of Dostoevskii: Art, Ethics and Faith*. *Slavic Review* 72(3): 187-240.

Katarina S. Lazić

THE ETHICAL DIMENSION OF THE JUSTIFICATION OF PARRICIDE IN DOSTOEVSKY'S *THE BROTHERS KARAMAZOV*

Summary

The paper has primarily explored the ethical dimension of the justification of parricide in Dostoevsky's *The Brothers Karamazov*. Through the application of the comparative approach in the paper we have endeavoured to determine the relationship between literature and ethics and literature and theology on the example of Dostoevsky's novel. Likewise, through the application of the various ethical theories such as virtue ethics, utilitarianism, the doctrine of double effect, ethical intuitionism, as well as deontological ethics, we have endeavoured to provide an answer to this question.

Keywords: ethics, parricide, *The Brothers Karamazov*, righteousness, murder, morality